

ZKOUŠKA ODVAHY VÝSTAVA O MLADISTVÝCH OBĚTECH KOMUNISMU

Bude trvat pravděpodobně ještě několik desetiletí, než se podaří systematicky prozkoumat a kompletně zdokumentovat dějiny 3. odboje. Představa kompendia o desítkách tlustých svazků, které budou zahrnovat „zkomprimované“ údaje o známých i neznámých odbojových počinech a projevech opozice v letech 1948 až 1989, o všech formách perzekuce

a jejich obětech, o všech metodách represe a jejich vývoji, je prozatím (možná jednou provždy) iluzorní – doufám však, že o ní sní každý seriózní badatel.

Oddělení výstav a vzdělávání nyní představuje expozici na téma, které si rozhodně zaslouží pozornost.

Protikomunistický odpor v řadách mladistvých a jejich perzekuce dosud nemá důstojné místo v literatuře české provenience, a to i přesto, že se podle všeho nejedná o téma příliš

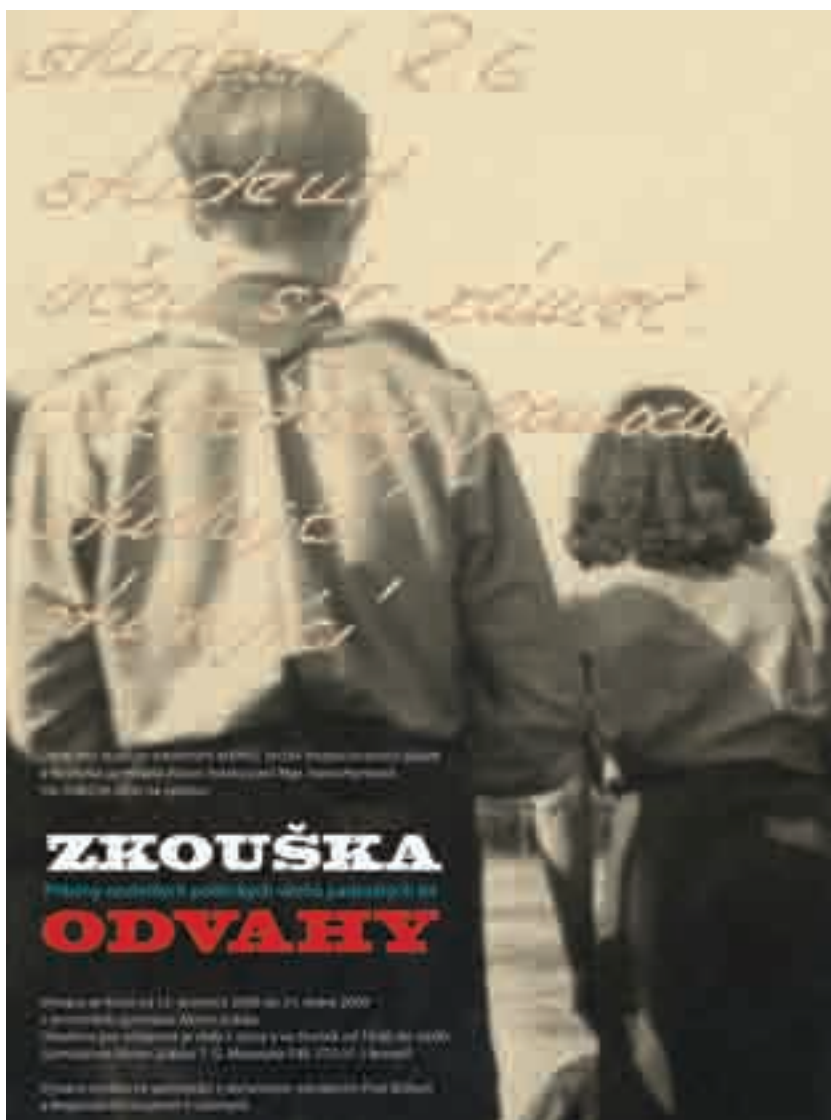
obsáhlé – alespoň vzhledem k bádání o formách politické perzekuce dospělých odpůrců režimu. Osobně se domnívám, že není možné (ani účelné) se tímto tématem zabírat samostatně, mimo rámec bádání o „dospělých“ formách protikomunistického odporu, a to z toho důvodu, že až na výjimky byly aktivity mladistvých jeho součástí. Z hlediska poznání represe a nápravných metod používaných proti mladistvým je zase dobré vzít v úvahu celý ideologický kontext výchovy mládeže během komunistického režimu a koncepty „nového člověka“ a „převýchovy starého člověka“.

Oddělení výstav a vzdělávání nyní přichází s projektem, jehož účelem je podnítit obecnější zájem historiků a veřejnosti o toto téma. Poněvadž stále ještě máme jedinečnou příležitost vyslechnout osobní svědectví pamětníků, jevil se nám jako nejpřírozenější způsob, jak toto téma otevřít, právě model pamětnické výstavy.

Jako základ slouží čtyři nikoli tematické, ale reálné skupiny, které se v letech 1948–1949 zapojily do ilegálních letákových kampaní, protikomunistických provokací, zpravodajské činnosti a příprav na případné povstání. Tím samozřejmě zdaleka nejsou vyčerpány všechny možné a známé formy odbojové činnosti, představují však to netypičtější (kromě pasivních forem protestu), za co byli mladiství stíháni a souzeni.

Zaměřili jsme se výhradně na mladistvé, souzené podle zákona na ochranu republiky č. 231/1948 Sb. (jejich počet nepřesahuje podle dostupných pramenů 200 lidí), i když je velmi pravděpodobné, že skutečný počet mladistvých, kteří se různým způsobem zapojili do protikomunistické činnosti, je mnohem vyšší.

Nejrozsáhlejší skupinu, kterou jsme do výstavy zahrnuli, jsou litomyšlští skauti a studenti místního reálného gymnázia, organizovaní v létě 1949 ve skupině bojkotující aktivity čerstvě vzniklého Československého svazu mládeže. Později 25členná

Pozvánka na výstavu Zkouška odvahy

Foto: ÚSTR

procesní skupina, uměle vytvořená kolem rektora litomyšlské piaristické koleje a gymnaziálního profesora P. Františka Ambrože Stříteského, zahrnovala celkem 9 souzených mladistvých. Kromě nich ovšem stanuli v lavicích obžalovaných jejich vrstevníci a přátelé, souzení již podle plné trestní odpovědnosti (ačkoli byli často ještě studenty gymnázia), protože byli již těsně za hranicí 18. roku života.

V druhém případě se jedná o skupinu mnohem živelnějšího charakteru: tzv. budislavské „Jánošíky“, působící ve stejné době jako gymnaziální studenti v nedaleké Budislavi a Proseči. Skupina, zaměřená na ozbrojené přepadávání a zastrašování stranických funkcionářů na menších vsích, byla ve Smetanově domě v Litomyšli souzena tři dny před zahájením procesu s rektorem Stříteským. Podíl mladistvých v této skupině byl menší – hlavním organizátorům bylo průměrně 18–19 let, nejmladším potom o tři roky méně.

Odbojová skupina Jana Masaryka (Brno) a skupina Zlatá růže (Jindřichův Hradec), organizované pro letákové kampaně a v případě skautů i pro ozbrojené akce, představují individuální a spíše ojedinělé případy odbojové činnosti, zcela organizované nezletilými.

Materiály k výstavě byly čerpány hlavně ze soukromých zdrojů pamětníků, rozhovorů s nimi a z dostupných fondů Archivu bezpečnostních složek a Národního archivu.

První vernisáž se uskutečnila v budově Gymnázia Aloise Jiráska v Litomyšli 15. prosince 2008. Pražskou premiéru bude mít výstava při zahájení festivalu proti totalitě a bezpráví Mene Tekel 23. února 2009. Naposledy bude instalována na jaře 2009 v Brně. Bude tedy k vidění v místech, kde se pojednáváne události odehrály a kde dodnes žije většina pamětníků. K výstavě zároveň vyjde i katalog, obsahující hlubší rozbor jednotlivých případů a rozšířenou nabídku fotografií a dokumentů. Výstava vznikla za hmotného přispění

Doc. Václav Veber předsedá konferenci o KGB

Foto: Přemysl Fialka

občanského sdružení Post Bellum a ve spolupráci s Regionálním muzeem v Litomyšli.

Ondřej Bratinka

AKTIVITY NKVD/KGB A JEJÍ SPOLUPRÁCE S TAJNÝMI SLUŽBAMI STŘEDNÍ A VÝCHODNÍ EVROPY 1945-1989, II

Mezinárodní konference Aktivity NKVD/KGB a její spolupráce s tajnými službami střední a východní Evropy 1945-1989, II se konala ve dnech 19.–21. listopadu 2008 v prostorách Jednacího sálu Senátu Parlamentu České republiky, pod záštitou Výboru pro zahraniční věci, obranu a bezpečnost. Na třicet historiků ze zámoří i z evropských zemí se přijelo podělit o své poznatky z působení KGB/NKVD ve střední a východní Evropě.

V pěti panelech během tří dnů zazněly dosud neznámé informace o pronikání KGB do americké vlády během Eisenhowerova prezidentského působení nebo o akcích KGB proti Rádiu Svobodná Evropa. Sto dvacet zájemců o téma konference, kteří zaplnili prostory Senátu, získalo informace o stavu archiválií z provenience KGB v několika zemích – například poválečná sovětsko-bulharská spolupráce bezpečnostních a zpravodajských složek v archivu ministerstva vnitra v Sofii čítá téměř 30 000 stran. Všechny příspěvky vyjdou na jaře v česko-anglickém sborníku.

Velký ohlas měla projekce výrazného a oceňovaného dokumentu The Soviet Story režiséra Edvinse Snora, srovnávajícího metody komunismu s metodami nacismu.

Katka Volná